

JENISCH-MINDESTENEN I RINGELMOSESKOVEN

I Ringelmoseskoven, den østligste af Kaløskovene, står en oftest ganske upågtet mindesten, der i virkeligheden er noget af en sjældenhed. Det er nemlig en mindesten over en tysk officer, faldet under krigen i forbindelse med kampene på Kreta, og opsat af taknemmelige danske medarbejdere på Kalø, midt under den tyske besættelse af Danmark.

Man må nok sige, at det kalder på en nærmere forklaring.

Og forklaringen er den, at den tyske officer var ejer af Kalø på det tidspunkt, 13. juli 1943. Hans navn var Wilhelm von Jenisch, og han blev af medarbejderne hverken betragtet som nazist eller forbundet med den tyske besættelse. På Kalø omfattedes han med stor respekt som godsets ejer, ”herskabet”, der havde gjort meget godt ikke alene for Kalø, men for hele Røndeegnen. Han havde afgivet jord fra Kalø til kolonihaverne ”Bregnet Bakke”, samt jord til oprettelse af Rønde Vandrerhjem – eller Vandrerhjemmet Kalø, som det retteligt hed – og han havde sørget for fredning af Kalø-herregårdslandskabet og offentlig adgang til slotsruinen.

Kalø var kommet i Jenisch-familiens besiddelse i 1824. Fra 1831 var godset Blumendorf i Bad Oldesloe i Holsten familiens hovedbesiddelse, og de kom for det meste kun til Kalø i forbindelse

Mindestenen i Ringelmoseskoven og det lille anlæg omkring den. Foto februar 2010, vfh.

med sommerferien og efterårsjagterne. For dem var Kalø ”en mindre sag”, men til gengæld forbundet med positive oplevelser, så det blev lidt af et ”eventyrrige” for dem.

Wilhelm von Jenisch havde overtaget godset efter sin fader, der døde i 1924, og moderen, der døde i 1933. Faderen var blevet baron (Freiherr) i 1906, og titlen var arvelig, så den havde Wilhelm også.

Som holstenere var Jenischerne undersåtter under den danske konge, indtil vi mistede Slesvig og Holsten i 1864. Herefter var de udlændinge, oven i købet tyske, og det kan vel ikke undre, at der var meget antityske stemninger i Danmark efter 1864. Men den antityske stemning omfattede her på egnen bestemt ikke Jenisch-familien, for den var først og fremmest husket for at have bragt godset på fode og dermed have skaffet brød på bordet for et stort antal familier her på egnen. Kalø var og blev områdets største arbejdsplads.

Hvis Jenisch-familiens tyskthed havde været et problem efter 1864, så blev det det naturligvis ikke mindre efter den tyske besættelse af Danmark fra 9. april 1940. Wilhelm von Jenisch, der selv var 27 år gammel ved overtagelsen i 1933, havde to yngre brødre, og de blev alle tre under krigen indkaldt til den tyske hær. Med respekt for det ømfindtlige i situationen og de danske følelser viste de sig aldrig på Kalø i uniform. Men efter besættelsen faldt hammeren: stort set al tysk ejendom i Danmark blev konfiskeret, herunder Kalø. Siden har Kalø været ejet af den danske stat, nu under miljøministeriet.

Den mellemste af brødrene, Martin, var den første af brødrene, der faldt i krigen, men 13. juli 1943 ramte ulykken også den ældste, Wilhelm, ejeren af Kalø. Der er forskellige udlægninger af omstændighederne omkring hans død, men den almindelige er, at Wilhelm von Jenisch omkom ved en flyulykke i Grækenland i forbindelse med hans rejse hjem på orlov.

Der blev oprigtigt sørget på Kalø ved beskeden om ejerens død. Wilhelm von Jenisch var meget afholdt på godset, hvor de ansatte havde kendt ham fra han var barn, og han havde lige fra barndommen talt meget med medarbejderne på Kalø og havde også som voksen altid en bemærkning til dem, han mødte.

*Folmer Lüttichau taler ved mindestenens afsløring 13. juli 1944.
Fra O. Thygesen: Herregaardsliv paa Kalø, Rønde 1983, s. 153.*

På den baggrund er det måske ikke så mærkeligt, at der blandt godsets medarbejdere blev samlet ind til en mindesten over den afdøde, og på årsdagen for hans død 13. juli 1944 blev mindestenen opsat i Ringelmoseskoven ved en lille højtidelighed, hvor også Kaløs nye ejer, den yngste af de tre Jenisch-brødre, Johan von Jenisch, var til stede. På grund af krigen var der ingen offentlighed omkring begivenheden. Højtideligheden efterfulgtes af en sammenkomst på godset.

På mindestenen er øverst indsat Jenisch-familiens våben i bronze (våbnet kendes også fra Bregnet kirke), og den indhuggede tekst lyder: ”I dyb beundring og taknemmelighed rejste arbejdere og funktionærer dette minde for Baron Wilhelm E. L. Freiherr von Jenisch, ejer af Kalø Gods 1933-43, f. 3. 6. 1906, d. 13. 7. 1943”.

Den senere godsinspektør Oluf Thygesen har i sine erindringer beskrevet opsætningen af stenen således (s. 152-153):

”Til minde om Wilhelm von Jenisch rejste arbejdere, forpagtere og funktionærer en mindesten, der blev hentet ved Favnetræspladsen og med otte heste for en blokvogn kørt op igennem skoven og anbragt, hvor den i dag står. Et bronzeskjold med familiens våben blev indsat i stenen, der afslørede på årsdagen for hans død, den 13. juli 1944, hvor de fleste forpagtere, arbejdere og funktionærer var til stede. Afsløringen foretoges af mangeårige skovkusk Gunnar Jensen, mens hofjægermester F. Lüttichau talte smukt om hele familien von Jenisch og dens virke på Kalø. Derefter holdt sognepræst Engel-Jensen en kort tale og andagt, hvorefter Johan von Jenisch takkede for stenen, som et minde over hans broder. Samme dag indstiftede han det ”Friherrelige von Jenischske Legat”, af hvilket der hvert år udbetales renter til fortjente ansatte på Kalø.”

Jenisch-mindestenen. Foto febr. 2010, vfh.

Som nævnt var de to ældste Jenisch-brødre faldet i krigen. Som det var skik og brug blev den sidste af brødrene derefter trukket hjem fra fronten til et sted, hvor der skulle være sikkerhed for at overleve krigen, og det blev for den unge Johan von Jenisch det tyske hovedkvarter i Silkeborg – altså tæt på godset, men heller ikke han viste sig nogen sinde på Kalø i uniform.

Der var 49 Kalø-ansatte til stede ved højtideligheden, og det er da muligt, at initiativet til opsætningen af stenen er kommet fra godsinspektøren (Lüttichau) eller forvalteren (Thygesen), men en kendsgerning er det, at alle ansatte gav en krone til stenen, hvorefter Lüttichau og Thygesen deltes om at betale det, der manglede. Det er og bliver bemærkelsesværdigt, at det kunne lade sig gøre midt under besættelsen at samle ind til og opsætte en mindesten over en officer i den tyske værnemagt. Det siger noget om respekten for Jenischerne på egnen.

Men det skal nok også tilføjes, at hvis det var sket et halvt år senere, var det ikke gået. Vi fik folkestrejken i sommeren 1944, og derefter begyndte våbenedkastningerne og modstandsbevægelsen for alvor. Det ses også ved, at efterårsjagten på Kalø i oktober 1944 var den første, der måtte aflyses, fordi de danske deltagere ikke ønskede at deltage i jagten på et tyskejet gods.

Men nu står stenen der altså, et særpræget minde om Kaløs tidligere ejere. Og samtidig et særpræget mindesmærke i forbindelse med den tyske besættelse af Danmark. En mærkelig nuancering af den ellers oftest sort-hvide beretning om besættelsestiden.

Skrevet af Vilfred Friborg Hansen til Syddjursportalen 2010.